

Őzek

Lopakodnak,
fülelgetnek,
meg-megállnak,
lejelgetnek
őzei a rengetegnek.

Bokor mögül
négy-öt gyerek
kukucskálgat:
szemük kerek,
négy-öt gombászó kisgyerek.

Szörük szikrás,
fülük bársony,
barnállanak
a tisztáson,
távol a világtól, távol.

Ám az őzbak
szimatot kap,
horkant egyet
a csapatnak,
s máris világgá szaladnak.

Nemhiába
hord agancsot
a vezérbak,
a parancsnok:
kicsit szelíd, kicsit zsarnok.

Búcsút int a
nap is lassan,
s hatalmas
alkonyatban
fénylő szemmel, tüzes arccal:

De csupa szem,
de csupa fül,
orrcimpája
tágul, szűkül,
alig harap a friss fűből.

az a négy-öt
kisfiúcska
hazakullog,
hazatalpal
az óriás alkonyatban.

Nyári szánkőzés

Düts ki napraforgószárat, négyet,
s miután a levelét letépted,
illeszd össze, clól-hátul fúrd át,
a lyukakba botocskákat szúrjál,
vedd válladra és vágj neki, ballagj
föl a csúcsra, mert vár a Nagy Parlag!

Ha fölértél, ülj a tákolmányra,
legyen két kezed a szán kormányra,
lökd el magad, ne sajnáld tenyered,
hajad suhog, a könnyed megered,
levegőt is alig-alig veszel,
úgy suhansz le a völgybe sebesen,

hol a cimborák repesve várják
bukfencedet, az út netovábbját.

Évszakok

Almafavirág.
Kukac menyasszonya mind,
bár gyönyörűek.

Tengerlik a rozsa.
Hajóért kiált, s jön egy
otromba kombájn.

Forr a bor, ősz van.
Két részeg imbolyog, sír,
nem talál haza.

Ezüst gyümölcsös.
De álomban nyílnak az
almavirágok.

Kritikusom színe előtt

Özveggy Utassy Vadász Józsefné,
faggatlak félve: versem jó vers-é,
fürkészem orcád, homlokod ráncát,
pillád rebbenését, moccanását,
szemöldöködöt, ama hatalmas
mezőt, mi fölött kereng a nagy sas,
és kulcsra zárja a naplementét,
mielőtt szemed rólam levennéd.

Kilencek III.

Utassy József

Egy új költőnemzedék jelentkezésének egyik megkerülhetetlen bizonyítéka volt Utassy József verseskönyve 1969-ben. Elsők között jutott önálló kötethez azok közül, akik ez idő tájt indultak. S nemcsak ezzel hívta fel magára a figyelmet, hanem az *Elérhetetlen föld* című antológiában való szereplésének minőségével is. S aki nemzedékéből elsők között kezdhetette a pályát, másfél évtized múltával elsőnek jutott el az összegyűjtött versek közreadásának dicsőségéhez is (*Júdás idő*, 1984.).

250 oldalon 178 vers – ez volt húsz esztendő termése. Sok-e ez vagy kevés, a számok alapján nem lehet eldönteni. Igazi kérdés csak az lehet, hogy vannak-e köztük nagy versek, amelyek tartópillérei tudnak lenni az eddigi költői életműnek, amelyek helyet követelnek maguknak hét évszázad leg szebb magyar versei között. Már a híres antológia is megadta erre a választ, amikor az 1979-es kiadásba Utassy József három versét vette fel. Azóta még egyértelműbben állítható, hogy Utassy java termésének hét évszázad magyar versei között van a helye. E húsz év magyar lírája elképzelhetetlen az ő jelenléte nélkül. Egy bő termésű korszakban tudott téveszthetetlenül credeti és vitathatatlanul maradandó műveket alkotni.

Fellépésének időszakában – a hatvanas évek derekán – a magyar líra éppen nagyszabású poétikai-szemléleti forradalmakon jutott túl. A betakarítás esztendei voltak ezek, s így különösen nehéz volt észrevehetően kezdeni a

pályát. Utassy – a *Kilencek* többi tagjával s még jó néhány pályatársával együtt – jó érzéssel választotta ki a saját tehetségéhez leginkább illő utat. Ahhoz a látomásos-szimbolikus költészethez kötődött elsősorban, amelyet *Jubász Ferenc* és *Nagy László* neve fémjelez. De csak kötődött hozzá, s nem volt követő, nem vált epigonná. E költészettípus eredményeinek továbbépítésére többféle út is kínálkozott. Utassy József azt a lehetőségcsírákat bontotta ki, amely a látomásos és a tárgyias költészetet békítette össze. Nevekkel példázva: *Illyés Gyula* és *Nagy László* szemléletét és poétikáját tekintette olyan alapnak, amelyből kiindulhat. S ebből a kiindulásból a leg-sajátabb Utassy-vers született már a kezdet kezdetén is. Az összegyűjtött verseket olvasva egyértelművé válik, hogy már a korai versek is a később kibontakozó-kiteljesedő öntörvényű világnak a kontúrjait villantják fel. Nemzedéktársai közül kevesekről mondható el, hogy szervesen egységes a pályáivuk. Utassyé feltétlenül ilyen. Vannak, akik clerőtlenedésnek tekintik, hogy újabb és újabb könyveiben rendszeresen szerepelteti több régebbi versét is. Pedig ez a tény nem a kötetek terjedelmének növelése szempontjából érdekes, hanem a szerves odatartozás miatt. Egyszer sem lehet tetten érni azon a költőt, hogy funkciótlanul helyezi el újabb ciklusban is korábbi munkáit. Olyan típusú költészet ez, amelyben minden változás ellenére is az egység a döntő. Utassy József is egyetlen könyvet ír egész életében, miként *Baudelaire*. Csak ő nem annyira a romlás virágait, mint inkább a virágok romlását énekl meg.

Láthatóan maga a költő is fontosnak tartja az egész költői út egységességét. Erre utal az is, hogy nem válogatta, hanem összegyűjtötte az addigi életművet, azaz mindent vállalt belőle. Másrészt a kötet felépítése is az egységet hangsúlyozta. Nem az időrend adta a szerkezetét, hanem a tematikus ciklusok egymásutánja, s a versek keletkezési dátumát még a tartalomjegyzék sem közölte.

Mitől összetéveszthetetlenül egyéni az Utassy-vers? Attól, hogy a látomásos és a tárgyias szemléletet építi együvé? Attól is, de ez még inkább csak nemzedéki sajátosság, a Nagy László utáni líra egy jellegzetes törekvése, amelynek a konkrét megvalósítása természetesen költői műhelyenként változó. Az a mód egyénit tehát igazán, ahogyan ez a szemlélet megnyilatkozik. Mind a látomásos, mind a tárgyias jelleg többféle módon, többféle forrásból merítve szólhat meg. Utassy költészete alapvetően racionális. Ezzel függ össze kikiáltó, megnevező jellege. Nem rejtélyesnek, megismerhetetlennek tartja a világot, hanem beláthatónak és megérthetőnek, ahol a jelenség és a lényeg, a kép és a jelentés közti út bejárható. Viszont ez a világ a drámaisággal telített huszadik század világa, s benne nemcsak a magyarság, hanem a költő családi és egyéni életútja is sűrítetten mutatja fel a drámai helyzeteket. Ezt a drámaivá kovácsolódott egyéni és társadalmi léthelyzetet kell néven nevezni és kikiáltani.

Nem változás nélküli természetesen ebből a szempontból sem a költő világa. Nemcsak verseinek eredeti megjelenési sorrendjéből, de a gyűjteményes kötetből is kirajzolódik egy olyan fejlődésív, amely egy derűsebb képet formál át sötétebbé. Közben elsősorban nem a költő társadalomlátása módosul, hanem egyéni léthelyzete szembesül egyre könnyörtelenebbül a pokoljárás kínjaival. Ha sorra vesszük kötetek címeit, nemcsak a címek jelentésgazdagságára, hanem egymásutánjuk jelentésmódosulására is felfigyelhe-

tünk. *Tüzem, lobogóm!* – *Csillagok árvája* – *Pokolból jövet* – következtek egymásra a könyvek, s a szerelmes verseket együvévalogató *Áve, Éva!* köztéték után jött a *Júdás idő*, s legújabban a *Ragadozó föld*.

Nem szabad azonban az elkomorulást abszolutizálnunk, hiszen jelen van az már a korai versekben is. A júdás idő képe például már az első Elérhetetlen föld antológiában olvasható, az *Ember az őszben* című versben. Pozitív és negatív pólus, értékes és értéktelen, igen és nem kezdettől együtt szólal meg ebben a költészetben. Bükkszenterzsébet árvájából lesz a *csillagok árvája*, a csillagokról zuhan a pokolba, s a *pokolból jövet* látja, hogy az *elérhetetlen* föld nem elérhetetlen, hanem éppen: *ragadozó*.

A *Tüzem, lobogóm!* (1969) anyaga az 1962–67 közötti évekből való, a „legendás” hatvanas évekből. Milyen a fiatal költő közérzete? Sem visszatekintve, sem abba a korba visszahelyezkedve nem nevezhető „legendásnak”. De „rossznak” sem, pedig annak idején szinte az egész nemzedék megkapta a *rossz közérzetűek* minősítést. Utassy örül az életnek, örül a fiatalságnak, örül az ezekben az értékekben rejlő lehetőségeknek. De nem örül annak, hogy félárvaként kellett felnevelkednie, s ráadásul a Rákosi-korban. Nem örül a hatvanas évekbeli pályakezdők nehéz helyzetének. S nem örül az ország helyzetének sem. Magáénak vallja a néptömegek érdekeit kifejező forradalom eszményét, de radikálisan kifogásolja e forradalom ellentmondásos-felelős gyakorlatát. Lehet, hogy nem a legjobb verse az első kötetből a *Zúg Március*, de bizonyosan a leghíresebb, s mind a mai napig az egyik legtöbbet szavalt, énekelte Utassy-mű:

Szedd össze csontjaid, barátom:
lopnak a bőség kosarából,

a jognak asztalánál lopnak,
népek nevében! S te halott vagy?!

Holnap a szellem napvilágát
roppantják ránk a hétszer gyávák.

Talpra, Petőfi! Sírodát rázom:
Szólj még egyszer a Szabadságról!

Amiként egy utópikus társadalomeszményt fogalmazott meg az a Petőfi-mű, amelyre azonnal felismerhetően rájátszik Utassy, ugyanúgy utópikus eszmények jegyében fogant az ő műve is. A mi nemzedékünk is úgy gondolta a hatvanas években, hogy ha nem is néhány év lefutása alatt, miként Rákosiék hirdették (s aztán ellene cselekedtek), de néhány évtized alatt, emberöltőnyi távlatban felépíthető a szocializmus társadalma. Ennek a szemléletnek a nevében pöröl a költő, s észre sem veszi, hogy akkor beszélt a bőség kosaráról, amikor az még nincs is, illetve ugyanúgy csak a kevesek számára van, mint a kizsákmányoló társadalmakban. A jog asztalát emlegeti egy diktatorikus berendezkedésű államban. Véggkövetkeztetése azonban egy-

értelműen realista, mert az adott valóságot nem a szabadság birodalmának tekinti, viszont a szabadságot történelmi távlatú lehetőségnek tételezi.

A tűz, a fény, a láng, a lobogás, a forradalom nemcsak ebben a költeményben („Zűg Március, záporos fény ver, / suhog a zászlós tűz a vérben”), hanem a kötet egészében meghatározóan hangsúlyos. Indokolt tehát a kötet cím. De a március-jelkép nemcsak a forradalmakat sugallja, hanem a minden korban forradalmas ifjúság állapotát is. Az ifjúság, a tavasz, a szél, a szerelem is állandó képek, s szinte azt is mondhatnánk, hogy a verseknek ez a vonulata: variációk egyik legszebb népdalunkra (*Tavaszi szél vizet áraszt*). Az elementáris életöröm verseit is olvashatjuk. Ezt az életörömet elensúlyozza azonban – ha nem is ellelejthetően, de leküzdhetően – a gyermekkor élményvilága. A fronton elveszett édesapa később mitikussá nővő alakja már itt kitörőlhétetlen motívumként van jelen, s a két árva is: anya és fia. Teljesen egyéni és bátor költői megoldás, hogy Utassy nemcsak a fiút, hanem az özvegyen maradt fiatal édesanyját is állandó vershőssé avatja. (*Micsoda évszak, Senki földjén*). A háború, az árvaság amúgy is a szégyenséget vonzza, s ezt mélyíti tovább az ismét tragikussá váló társadalmi helyzet (*Jégvirág, 1955, ...!*).

Harmadik réteggént pedig az értelmiségivé váló fiatalember életkörülményeit, tapasztalatait említhetjük az életöröm ellentétéleként (*Itt, A nagy szavak körútján, Engedje meg, hogy bemutassam!, Sejbaj, Abortusz után, A föld alól is*). Ezeknek a verseknek egy részében megjelenik az ironikus szemlélet, mint az eszmény és a valóság meg nem felelésének egyik lehetséges megjelenítési módja:

Kacsingat rám a Szőke Optimizmus!
Övé jövöm. Vezesd hozzám, te sétány!
Kifordítom zsebeimet, mosolygok.
S a lampionmellű ringyó odébb áll.

(A nagy szavak körútján)

Az ironia persze nemcsak ilyen elutasító lehet, hanem a hiányt és a vánt összebeikítő is (*Engedje meg, hogy bemutassam!, Sejbaj*).

Végül is a fiatal Utassy József komolyan vesz és következetesen érvényesít egy olyan költőszerepet, amelyet akkor még inkább csak nagy hagyományúnak s nem „hagyományosnak” tekintettek. Nem a forradalmárvaköltő-szerepre kérdez rá, hanem a világra, s nem a szerepet tekinti megjavítandónak, hanem a világot. S hogy ezt a meggyőződését nemzedékének tömegei osztották, arra a legjobb példa a *Zűg Március* már említett fogadtatása.

Ez a költői alapmagatartás nem módosul a következő években sem. Módosul viszont a színvonal: a hatvanas–hetvenes évek fordulóján sorra születnek a nagy versek. Utassy beérkezik, s akkor is így van ez, ha az irodalompolitika erről sokáig nem óhajtott tudomást venni. A *Csillagok árvája* kötet 1972-ben készen volt, de csak öt évvel később jelent meg. Egyértelműnek mondható kritikai sikert akkor sem aratott, pedig ma még bizonyosabb, mint akkor: a hetvenes évek egyik kiemelkedően egységes szemléletű és színvonalú könyve.

Utassy kezdettől fogva tudta, hogy az ember veszélyeztetettsége és helytállása egymást feltételező és értelmező tények. Indulásakor azonban a veszélyeket elháríthatóbbnak, a helytállást felhőtlenebbnek látta. A versek lírai hősének jelenidejét meghatározóan motiválta ugyan a múlt, de a jelen hangsúlyosan jövőtudatos volt. A költő alapmagatartását az *enyém a világ*, az *enyém lehet a világ* gesztusa határozta meg. Néhány év múltával az elemi veszélyeztetettségérzés bevonult a hétköznapiakba, egyre jobban roncsolta az elképzeléseket, a helytállás már nemcsak etikai elhatározás, de mindennapos harc lett. A jövő jelenné vált, de nem az elképzelt jövő nyomult be a jelenbe, hanem a jelen vesztette el a maga belátható távlatait. Ebben a léthelyzetben a múlt is egyre jobban determinálja a jelent, szinte rádöbbenésszerűen erősödik fel a gondolat, hogy a múlt eseményei már magukban hordozták a jelent. A motívumok és a képek szintjén ezt nagy erővel fejezi ki a természetkép módosulása.

A korai versek elementáris erejű március- és ifjúsággépét, ezt a tavaszi hangoltságú világot nem a termő nyár váltja fel, hanem az ősz, s nem a betakarítást, hanem az elmúlást hozó elsősorban. Cikluscím is az, hogy *Őszvilág*. Az első kötet ősz- és télképzete inkább a történelmi félműltra utalt, az *Őszvilág* azonban már a jelen *júdás ideje*. Benne van, s nem is hangsúlytalanul az őszképzetben már ekkor – 28-30 évesen! – az elmúlás gondolata is, de hangsúlyosabb az *Ember az őszben bitfogyatkozása*, s a vele szembeállított, alkut nem vállaló erkölcsi helytállás parancsa. A prométeuszi ember az eszmény a *Csillagra zárt* egek alatt.

Itt, e csillagra zárt egek alatt,
hol csak a cellám lenne tágabb,
Kímélj a kaukázusi kintól:
Huszedik Század!

Kímélet nincs, hiába a könyörgés. Megoldásnak tűnhetne ilyenkor a menekülés is az adott jelenből, de Utassy nem képes erre. Úgy tudja, hogy

mérni a mérhetetlenséget
nem marad más – csak az ének:
ki csillagról csillagra száll.

Az ének számára nem menekülés, hanem helytállás, amely egyre drámaibb feszültségű helyzeteket teremt. Most már nem azt mondja a költő, hogy enyém a világ, hanem azt, hogy *a világé vagyok*, a titeké, sorsom elől nem menekülhetek, fölfeszülök a keresztre. Az írás keresztjére fölfeszülve, megváltva és megváltódva olyan versek sora születik, amelyek az élet legalapvetőbb kérdéseire adnak drámát kibontó és feloldó választ. A *Magyarország!*, a *Tengerlátó*, a *Pobárköszöntő*, az *Ákár a szarvasok* – ezek a himnikus áradású művek a költői világ tartópillérei.

Utassy Józsefet – hol kimondva, hol csak sejtetve – olykor túlságosan egyszerű és egysíkú, hagyományos szemléletű és eszköztárú, egyoldalúan közéleti költőnek tekintik egyesek. Pedig világgépének elemzése azonnal megcáfolja e bírálatokat. Utassy szemlélete összetett, dialektikus, s ez nemcsak azt jelenti, hogy meglátja a dolgok színét és fonákját, a születőben az elmúltól például, hanem azt is, hogy meglátja a dolgok rétegzettségét is. Perdöntő ebből a szempontból a műveiből kibontakozó emberkép. Felfogása szerint az *emberlét* alapvetően hármass rétegzettségű: a *személyiséglét*, a *magyarságlét* és az *emberiséglét* hálórendszerében működő. A kötet egésze

sugározza ezt a szemléletet, s kitüntetetten például az előbb említett vers-
sck. Némileg sarkítottan fogalmazva a *Tengerlátó* elsősorban a személyiség-
lét, a *Magyarország!* a magyarságlét, a *Pobárköszöntő* az emberiséglét köl-
teménye, de természetesen mindegyikben ott bujkál mindegyik réteg. Olykor
épp egymásra utaltságuk válik lényegivé, mint a *Pobárköszöntő*ben:

egy árva mondatot ragyogj csak:

EMBERNEK MAGYART,
MAGYARNAK EMBERIT!

vagy a *Szemfedő föld* látomásában:

Csillagok árvája, Ember, figyelsz?!
Őst keresel és apádra se lelsz.

Szív dobol így vagy a temető dög?
Tenger nép volt az őssejtig ősöd!

Magyar vagy, mert lengyel a lengyel,
mongol a mongol és dán a dán.

Intsen partjához, s mosson a tenger
tisztító, nagy tüzek hajnalán!

Az ember a maga emberlétére, annak összetettségére, s a maga kicsinyes-
ségében is hatalmas voltára két ősi szimbólummal szembesülve döbbenhet rá.
A *csillag* és a *tenger* ez a két szimbólum. Az ember a *csillagok árvája*, de
tengerlátó. Parányi, de mégis hatalmas. Végtelen, de mégis határolt. Miként
a csillag, amely számunkra elérhetetlen messzeségből ragyog, de ott, ahol
van, belátható és megismerhető világ, bár az ember arányaihoz képest ha-
talmas. Sok fényévnyi távoból viszont csak parányi pont az ember szemé-
ben, s az ember lesz a hatalmas, aki ezt az egészet láthatja és értheti. Az
ember, aki a tenger partjára jut, ahol

... rőt rongyait a partra kiadta,
és felöltöztetett az Isten,
felöltöztetett
a Napba.

A percnyi lét, ez a határolt végtelenség tehát nemcsak tragikus, de fen-
sleges is. Minden érték ezt növeli: a szerelem is, a család is, a barátság is,
az elődök erőt adó példája is. Nincs külön kisvilág és nagyvilág, nincse-
nek külön köznapi dolgok és rendkívüliek, minden eggyé olvad az élet meg-
ismételhetetlen varázslatában.

A fiatal férfi képzetvilágába korán benyomult az *őszvilág* többreüen
kibontott élményköre, de vélhetjük, jó időre elég is lesz ennyi a személyi-
séglét ellentmondásaiból. Közbeszólt azonban az életrajz, amely az Utassy-
hoz hasonló költőtípusok esetén közvetlenebbül is befolyásolhatja a művet.
A tenger partjáról sokfelé vezethetett volna út, de ki gondolta volna, hogy
az Utassy József számára kijelölt épp a „pokolba” vezet. *Pokolból jövet* –
mondja címével is a következő kötet (1981), s hangsúlyos első ciklusa, az
Ezüst rablánc pontosan értelmezi is ezt a címet. A súlyos betegség, a fizikai

és főleg a szellemi elmúlással való kényszerű számvetés egy időre minden más fölé nő. A poklot járva lírai művek alig születhetnek, s ami mégis, az szinte egyetlen kiáltás vagy kijelentés a lét mélységeibe vetett ember méltatlan állapotáról. Önnön állapotának kritikus, önironikus megjelenítése már korán megfigyelhető volt Utassynál. A „szeptemberedek”, varjuhodik” kifejezések is ezt példázták. Ez az önmegjelenítő, a kegyetlenségig őszinte szándék most felerősödik:

úgy dől belőlem a dögszag,
mint egy felakasztott kutyából.

Így kezdődik a kötet, s folytatódik a „megöszült magzat” állapotrajzával, *Aki maga elé mered*, aki fél már magától, „szinte halálra váltan”, s akinek ki kell kiáltania: „jogom van, / jogom: / a természetes halálhoz” (*Halál ír!*). Az élménykór legnagyobb erejű összegzése a kötetnek címet adó vers, a *Pokolból jövet*, amely a maga dalformájával pontos ritmusával igazolja, hogy a költő szava valóban „csillagfegyelmű ének”, de azt is, hogy ez a fegyelem emberfeletti erőfeszítést követel:

Jövök a pokolból,
kór tüze ragyogtat,
megettem egy mázsa gyógyszert,
mégsem enyhül kínom.

Jövök a pokolból,
immáron öt éve
úgy járok én oda, mintha
otthonomba mennék.

Otthonomba, végleg
tébolydába zárva:
ments meg engem, ifjúságom,
te egyetlen, árva.

Ebben a léthelyzetben különösen fontossá válik a szerelem, mint az egyik legelemibb emberi kapcsolatrendszer, valamint az ifjúságnak, a gyerekkornak nemcsak jelképesen, de tényszerű emlérendszerében való felidézése (*Bükkszenterzsébet*-ciklus). Különösen fontos lesz a költészet, mint az önazonosságnak, az önértékelésnek közege. A világ lezárhatatlanul bonyolult voltának felismerése átsugárzik a költészet értelmezésére is. A magyar társadalom és az életrajz változásai egyidőben és egyirányban befolyásolják a költőt: a közéletiségnél nagyobb hangsúlyt kap a közemberség: a személyiség-lét. A költőlet is ellentétekkel meghatározhatóvá válik: „ne számúzzetek a dalba” – „furcsa tömlőc ám az ének, / rabja vagy, de mégse véd meg” (*Szélkiáltó*).

S a pozitív értékű életfogódzók mellett megjelenik már itt egy olyan ciklus, amelyik a világhoz való ironikus-groteszk viszonyt fogalmazza meg: a *Hungária Kávébáz*.

A következő könyv, a *Ragadozó föld* (1987) folytatja a *Hungária Kávéház* verseit és veresszilánkjait. E lassan önálló köteté bővülő ciklus darabjai többnyire rendkívül tömör, epigrammaszerű darabokból állnak, s bennük a nyelvi játéknak, a humornak, a szatírának jut nagy szerep. Kettős jelentéskörben is. Egyrészt a pokolból kivezető út jelzőkövei ezek a darabok, másrészt az onnan kijutott ember világszemléletéről tudósítanak. A *Hungária Kávéház* mai életünk színtere lesz, megtörténik itt is minden, ami az országban. Nemcsak az irodalmi élet érdekes tehát itt, hanem minden azzá válik, ami a költőt foglalkoztatja. S az irodalmi életen keresztül is az emberről és a társadalomról van szó. Mint például a *Prognózisban*: „Lap-tölte. / Pilinszky versfogyatkozása. / Kötetem / saját bőrömbé kötettem.” Vagy *Te szalmalángész!*: „Hova hamuhodsz, / hirtelenkém? Ráérsz.”

A *Ragadozó föld* nemcsak hangoltságával rimel a *Júdás időre*. Tartalmilag is: íme ez a tér és ez az idő adatott számunkra. Elárul bennünket az idő, magába morzsol a föld:

Hiába hajtod
tenyeredbe föld:
nem tűnődheted
porrá az időt.

Testeddel vagy
a Földnek adósa,
s úgy meredsz rá,
mint ragadozóra.

Az őszvilág korai élménye, a kényszerű pokoljárás után most érinti meg elemi erővel a költőt a természetes elmúlás döbbenete is. A költő elsődleges, gondja azonban nem az emberi lét mindenkori behatároltsága, hanem a természetes halálhoz vezető természetes emberi létezés joga, s e jog megvalósításának számtalan akadálya. A természetes emberi lét számára alkotó, értelmes létezést jelent. A kötet talán legnagyobb versében, a *Tankban* a költő és a „tank”, azaz az emberérendű és az emberellenes erők párbeszédében változatlanul vállalja a prométeuszi sorsot *Az Ember Fia*:

Minek e vágta, mondd, miért, miért?!

– Csalogány tollad sercegése sért,
fülelmet sérti, hát ezért, ezért!
Már a hordában, amíg a mammut
verme éjelen vérében aludt:
ellenem virrasztottál, ne lopjak,
fényesítettél csillagot, holdat,
és nyüszítetted, sirtad, makogtad,
hogy itt rabolnak, hogy itt rabolnak!

– Néhai nóta valami módon
mégiscsak mai, vadonatódon,
és az is lesz, míg világ a világ,
de én ellened, csillagod iránt
énekelck itt, zengem, ami bánt!
hiába hurcolsz héthatáron át!

VASY GÉZA